

УДК 330.322

Гринчуцький[□] В.І.,

Тернопільський національний економічний університет

Никитюк Т.Л., к.е.н., доцент,

Баула О.В., к.е.н., доцент

Луцький національний технічний університет

ІСТОРИКО-ЕКОНОМІЧНИЙ ОГЛЯД ДІЯЛЬНОСТІ ФОНДУ ПРАЦІ У ВОЛИНСЬКОМУ РЕГІОНІ МІЖ ДВОМА СВІТОВИМИ ВІЙНАМИ: 1919 – 1939 РОКИ

У публікації здійснюється історико-економічний огляд діяльності Фонду праці в період між двома світовими війнами у Волинському регіоні. Виділено основні цілі діяльності фонду, охарактеризовано джерела поповнення його коштів, виділено основні напрями його діяльності.

Ключові слова: Фонд праці, Волинський регіон, безробіття, кредитування.

V. Grynchutskyj, T. Nykytyuk, O. Baula

HISTORICAL AND ECONOMIC REVIEW OF ACTIVITY OF FUND OF LABOUR IN VOLYN REGION BETWEEN TWO WORLD WARS: 1919 – 1939 YEARS

In a publication the historical and economic comes true review of activity of Fund of labour in a period between two world wars in the Volyn region. The primary purposes of activity of fund are distinguished, the sources of addition to his money are described, basic directions of his activity are distinguished.

Key words: Fund of labour, Volyn region, unemployment, credit

В.И. Гринчуцкий, Т.Л. Никитюк, Е.В. Баула

ІСТОРИКО-ЕКОНОМІЧЕСКИЙ ОБЗОР ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ФОНДА ТРУДА В ВОЛЫНСКОМ РЕГИОНЕ МЕЖДУ ДВУМЯ МИРОВЫМИ ВОЙНАМИ: 1919 - 1939 ГОДЫ

В публикации осуществляется историко-экономический обзор деятельности Фонда труда в период между двумя мировыми войнами в Волынском регионе. Выделены основные цели деятельности фонда, охарактеризованы источники пополнения его средств, выделены основные направления его деятельности.

[□] В.І. Гринчуцький, Т.Л. Никитюк, О.В. Баула

Ключевые слова: Фонд труда, Волинский регион, безработица, кредитование.

Постановка проблеми у загальному вигляді і її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

Соціальна напруга одна з головних проблем сучасного українського суспільства. Високий рівень безробіття, низький рівень доходів громадян, певні проблеми в освіті та медицині, незадовільний стан транспортних комунікацій тощо. Це не повний перелік сфер, що потребують фінансових впливань. Нажаль, з фінансами - проблеми. Українська економіка потребує конструктивних заходів, спрямованих на прискорення темпів росту макроекономічних показників, раціональне використання вітчизняного ресурсного потенціалу, нарощування обсягів капіталовкладень, розрахованих на тривалу перспективу, що має значно підвищити соціальні стандарти життя громадян.

Народна мудрість стверджує: “Краще вчитися на чужих помилках, ніж на своїх”. Отож, запозичуємо досвід близького і далекого зарубіжжя. Та, можливо, так далеко ходити і не варто, а потрібно зазирнути в історичне минуле рідного краю. Західна Україна, і Волинь зокрема, на початку ХХ століття входила до щойно утвореної Другої Річ Посполитої. Це був складний і суперечливий період в історії нашого народу. Нині початок нового третього тисячоліття, і настав час історичного осмислення та переосмислення минулих подій. Не варто забувати всі складності відсутності української державності, однак не слід недооцінювати господарської перебудови, що носила ринковий характер.

Аналіз останніх досліджень, у яких започатковано вирішення проблеми. Дослідження суспільно-політичних та економічних аспектів розвитку Західної України в цілому та Волині зокрема, набули свого відображення у працях вітчизняних: І.Гольдштейна, Я. Хонігсмана, І.Васюти, Ю.Сливки, І.Заболотного, Г.Ковальчака, М.Кравця, М.Кучерепа, Р.Оксенюка, О.Михайлюка, І.Кічія, В.Галухи, В.Литвинюк, Г.Панишко, А.Свинчука та ін. Незважаючи на значну кількість робіт, обмаль саме історико-економічних досліджень. Аналітичні дослідження господарського життя Волинського краю з'являлися ще у міжвоєнні часи, цим займалися П.Павлюк, І.Лапчук, В.Моргаєвський, В.Павліно, С.Квасницький, В.Яворський, І.Дзідоч, С. Борисович, Е. Рюле, Б.Багінський та ін.

Цілі статті. Метою нашого дослідження є історико-економічний аналіз діяльності Фонду праці у Волинському регіоні у 20-30-ті роки ХХ ст.

Виклад основного матеріалу дослідження з повним обґрунтуванням отриманих наукових результатів. Волинь, в часи її включення до Другої Річ Посполитої, була краєм відсталого сільського господарства. Краківська газета “Час” писала в 1920-х рр., що це “область зверхзлиднів”, що тут один комплект чоловічого одягу припадає на двох, а взуття – на трьох [1]. Соціальна ситуація ще погіршилася через неврожай 1924 р. Значна маса населення краю була малоземельною і за таких умов була позбавлена необхідних засобів до існування. Староста Горохівського повіту писав у 1925 р. до Волинського воєводського уряду: “Робота на цих невеликих ґрунтах в нормальні часи доставляла власникам заледве скромне виживання їхнім родинам і мінімальний інвентар, зараз вони вимушені шукати якихось заробітків, щоб поправити цю ситуацію” [2].

У такій напруженій соціальній атмосфері держава розпочинала проведення ринкових реформ. Реформування соціально-економічної системи проходило в декількох напрямках. 20 серпня 1925 р. Польський Сейм ухвалив закони щодо парцеляції землі та осадництва. Закон про виконання земельної реформи набрав чинності 28 грудня цього ж року[3].

Парцеляція землі сприяла товаризації сільського господарства і формуванню міцних селянських господарств. Військове осадництво та цивільна колонізація сприяла польській колонізації українських земель. Одночасно із ринковими реформами проводилася відбудова господарств зруйнованих у ході світової війни, налагоджувалася система освіти.

Проведення названих реформ та одночасне вирішення соціальних питань вимагало від державного уряду і органів місцевого самоврядування значних фінансових видатків. Однак, як зазначав у 1923 р. бургомістр міста Луцька К.Валідорський: “Якщо ця допомога не відповідає зростаючим проблемам тутешніх шкіл – дуже шкода, бо це пов’язано з поганим фінансовим станом магістрату”[4]. За таких умов, уряд Другої Річ Посполитої запроваджує практику цільового фінансування проваджуваних реформ. Для фінансування аграрної реформи в 1919 р. створено Державний сільськогосподарський банк через який здійснювалося кредитування і субсидування державою

українського села. Банк мав право самостійно закупувати приватні маєтки для проведення парцеляції.

З метою покращення фінансування соціальних програм, і зокрема подолання безробіття, в 1932 р. розпочав роботу Фонд праці, бюро якого запрацювало у 1934 р. на Волині[5]. Фонд праці діяв на основі статуту від 16.03.1933 р. із внесеними змінами на основі розпорядження президента від 24.10.1933 р. “Про поєднання Фонду праці з Фондом безробіття”[5]. Цілі фонду подано на рис. 1.

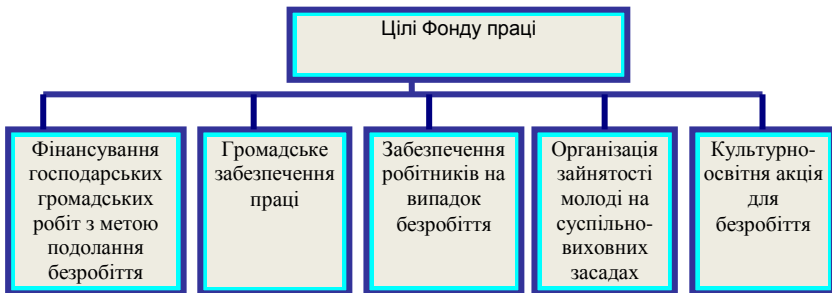

Рис.1. Основні цілі Фонду праці.

Основним завданням Фонду праці було сприяння подоланню безробіття. Фінансування цієї акції проводилося з фондів утворених наступним чином:

- 2-4 % податку на фонд оплати праці закладів, де зайнято більше 4 робітників;
- з доплат Скарбу держави, що становило 50% наповнення всього фонду;
- з відсотків від вищеназваних капіталів;
- з дарів, записів, дотацій Сейму та відділів самоврядування;
- грошових штрафів, накладених за припинення переведень в фонд забезпечення на випадок безробіття [6].

Крім перерахованих завдань, що відносилися до компетенції, Фонд праці сприяв проведенню інших важливих державних заходів. У 1937 р. у фонді було розроблено “Програму розбудови комунікаційних артерій на Волині через виділення коштів Фондом праці” [7].

Для реалізації перерахованих заходів, Фонду праці потрібно було створити значний потенціал фінансових ресурсів. Активи, для

фінансування програм не пов'язаних з подоланням безробіття, формувалися наступним чином:

- 2% від заробітної плати, 1% від пенсій, рент та забезпечень (за винятком інвалідного);
- 1% від оплат нотаріальних послуг, іпотечних договорів;
- 2% від штрафів;
- 1% від ставок гри на тоталізаторі;
- з оплат від білетів на громадські заходи та спортивні свята (від 5 до 50 грош від кожного проданого квитка);
- з оплат від цукру проданого на внутрішньому ринку (50 грош від 1 кг);
- від оплат пива проданого на внутрішньому ринку (25 грош від 1 літра);
- від оплат електроенергії (15 % від річної квоти);
- від оплат використання дачі до бюджету домогосподарства (5% річної квоти);
- від оплат перебування в закладах гастрономічних і залах більярдних в часи від 24 до 6 годин (50 грош за особу);
- від оплат квартплати з 3-кімнатної квартири (0,5% від разової оплати);
- з виплат податків проведених у натуральній формі;
- з дотацій Скарбу держави;
- з дарів записів та комерційних операцій[6].

Сформовані в такий спосіб кошти направлялися фондом на різні цілі. Структура витрат Волинського бюро Фонду праці подано (табл. 1).

Як бачимо, найбільшу увагу Фонд на Волині приділяв подоланню безробіття та акціям спрямованих на працевлаштування молоді. Власні кошти Фонд праці використовував для кредитування державних програм спрямованих на зниження рівня соціальної напруги в регіоні. Основними позичальниками Фонду виступали органи Волинського місцевого самоврядування, які відчували гостру нестачу бюджетного фінансування. Частина коштів фонд виділяв у вигляді довго - та короткострокових кредитів, а відсотки за їх використання направляв на розширення власних обігових коштів.

Таблиця 1.

Структура витрат Волинського бюро Фонду праці
у 1936-1937 рр.

№ п/п	Види витрат	Сума	
		злотих	у %
1.	Акція зайняття безробітних	1621123	49,4
2.	Соціальна допомога	47804	1,5
3.	Невідкладна допомога	382609	11,7
4.	Адміністративні витрати	133110	0,4
5.	Статутні зобов'язання	382609	11,7
6.	Акція зайняття молоді	245072	7,5
7.	Громадські роботи	468988	14,3
8.	Інші витрати	114846	3,5
	Всього:	3281315	100

Джерело: складено автором з [8].

Основні напрями кредитування Волинського бюро фонду подано у табл. 2.

Таблиця 2.
Напрями кредитування Волинського бюро
Фонду праці у 1936 р.

№ п/п	Напрями кредитування	Сума	
		в злотих	у %
1.	Будівництво	309500	15
2.	Благоустрій міст	849176	42
3.	Меліорація	530400	25
4.	Дороги і мости	282423	14
5.	Різне	88500	4
	Всього:	2060000	100

Джерело: складено автором [8].

Як бачимо, основний акцент у кредитуванні зроблено на благоустрої міст та меліорації, що, на наш погляд, можна віднести до інвестиційних пріоритетів місцевої влади. Обов'язковою умовою надання цільових кредитів Фондом було визначення чисельності задіяних робітників, іноді в спеціальній записці зазначалася кількість

безробітних зайнятих роботою. На вищевказаних роботах було використано до 2600 робітників.

Рис. 2. Організаційна структура Фонду праці.

Значну частину коштів Волинське бюро Фонду праці надавало у вигляді дотацій та субсидій. Дотувалися в значній мірі громадські роботи. Через фонд проходили кошти виділені Міністерством суспільної опіки на забезпечення системи громадських робіт.

Для проведення такої масштабної фінансової політики потрібна була чітка структура управління. Статут Фонду праці передбачав існування вертикальної управлінської структури, яка подана на рис.2.

Головне бюро Фонду праці – це виконавчий орган директора фонду [9]. Бюро включало такі відділи: адміністративний, фінансовий, організація ринку праці, громадської допомоги, а також бюро: навчальне, правове, забезпечення. Воєвода здійснював нагляд над діяльністю воєводського бюро фонду, затверджував проекти діяльності, висував кандидатів на посаду директора воєводського бюро. Воєводське бюро Фонду праці включало такі підрозділи: обліковий, посередництва праці, громадських робіт, забезпечення на випадок безробіття, суспільної допомоги. Повітові і локальні відділи виконували покладені на них обов'язки, реєстрували безробітних та виплачували різні допомоги.

Висновки. Дати оцінку ефективності роботи Фонду праці в цілому в державі або його Волинського бюро в період між двома

світовими війнами немає змоги. Оскільки він діяв досить короткий термін біля 5-7 років до початку Другої світової війни в Європі. Однак, з його діяльності можна винести повчальний досвід, а саме:

- Фонд праці мав просту і в той же час ефективну систему адміністрування;

- чітко визначено цілі та завдання його діяльності;

- вдало, як на наш погляд, сформовані джерела наповнення фонду коштами;

- окреслено пріоритетні напрями діяльності, зокрема подолання безробіття шляхом навчання молоді, створення мережі громадських робіт, а також покращення господарської ситуації в країні, що гарантувало населенню створення нових робочих місць;

- одним з ефективних заходів Фонду праці було використання вільних коштів на кредитування інвестиційних проектів, які реалізувалися по регіонах, в умовах гострої нестачі бюджетного фінансування на місцевому рівні тощо.

Таким чином, проведений історико-економічний огляд показав, що робота Фонду праці сприяла реалізації державних інвестиційних програм та подоланню соціальної напруги на місцевому і загальнодержавному рівні. Досвід організації, управління і фінансування фонду може бути корисним у формуванні та функціонуванні сучасних аналогів Фонду праці.

1. Заболотний І. Нескорена Волинь (Нарис історії революційного руху на Волині 1917-39 рр.) / І. Заболотний. – Львів: Каменярь, 1964. – 203 с.
2. Державний архів у Волинській області (далі ДАВО), Фонд 46, опис 1, справа 3921, аркуш 1.
3. Литвинюк В.І. Вплив аграрної політики уряду на розвиток сільського господарства Волині / В.І. Литвинюк // Науковий вісник ВДУ. – Луцьк, 1996. – С. 78.
4. ДАВО, Фонд 46, оп. 1, спр. 3805, арк. 3.
5. ДАВО, Фонд 46, оп. 6, спр. 50, арк. 70.
6. ДАВО, Фонд 46, оп. 5, спр. 144, арк. 1.
7. ДАВО, Фонд 46, оп. 6, спр. 2503, арк. 1.
8. ДАВО, Фонд 46, оп. 6, спр. 50, арк. 70.
9. ДАВО, Фонд 46, оп. 5, спр. 144, арк. 2 зв.